

Atlas van de des broed- en wintervogels

Brussels Hoofdstedelijk Gewest

2022-2024

Algemene voorstelling

1. Achtergrond

Tegenwoordig krijgt de biodiversiteit in de stad meer en meer aandacht, zowel van (lokale) autoriteiten, burgers als natuurverenigingen zoals Natagora/Natuurpunt. Vogels zijn een goede indicator van hoe het gesteld is met het stadsmilieu. Aves, de ornithologische poot van Natagora, volgt via een aantal projecten al verschillende jaren de toestand en populaties van de vogels in Brussel op. Zo worden jaarlijks de algemene soorten opgevolgd via 'SOCBRU' (le Suivi des Oiseaux Communs par points d'écoute), en ook de exoten, zwaluwen, water- en broedvogels (DPOE), en de wintervogels (DHOE) worden goed opgevolgd. De resultaten van deze programma's worden vooral gebruikt om trends en evoluties van populaties te bepalen. Daarnaast is het nuttig om regelmatig ook een uitgebreider onderzoek uit te voeren, waarbij een zo goed als compleet beeld wordt verkregen van de aanwezige soorten, alsook hun verspreidingen en dichtheden. Aangezien hier heel wat meer werk in kruipt, worden dergelijke projecten doorgaans slechts om de +/- 20 jaar uitgevoerd. Aangezien de vorige atlas van de Brusselse vogels alweer dateert van 2000-2004, is het na Vlaanderen nu ook in Brussel weer tijd voor een nieuwe atlas! De resultaten hiervan zullen goed vergeleken kunnen worden met de vorige atlas, en een compleet beeld geven van de Brusselse avifauna.

Leefmilieu Brussel heeft Aves, samen met Natuurpunt Studie, gekozen om een nieuwe vogelatlas te maken voor het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, en dit in de periode 2022 – 2024. Het terreinwerk zal, net zoals de vorige atlas, voornamelijk uitgevoerd worden door vrijwilligers. Het project loopt ook deels samen met de Vlaamse Vogelatlas, waarvoor het veldwerk startte in 2020, en een nieuwe Waalse atlas waarvoor momenteel de voorbereidingen worden getroffen.

Deze nieuwe vogelatlas is belangrijk voor de kennis van de regionale avifauna aangezien de druk op het milieu en op de biodiversiteit in hoog tempo toeneemt, zeker in steden, waar ook de impact van de klimaatverandering toeneemt. Het is echter niet allemaal kommer en kwel, er werden de afgelopen jaren ook heel wat positieve acties ondernomen door de overheid of door burgers: het Natuurplan van het BHG, de gemeentelijke natuurplannen, de verschillende ecologische netwerken, het Beheerplan Zoniënwoud, het beheer van Natura 2000-gebieden, het ecologisch beheer van parken, meren en rivieren, acties ten gunste van specifieke soorten zoals mussen en zwaluwen, enz. De vogelatlas zal toelaten om zowel de impact van negatieve als positieve maatregelen te evalueren, en eventueel bij te sturen waar nodig.

2. Doelstellingen van de atlas 2022-2024

2.1. Opmaken van een **complete lijst van de broedvogels** van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest

2.2. Evalueren van de resultaten op een zo nauwkeurig mogelijke manier

2.3. De **regionale verspreiding** van de soorten afbakenen

Algemene soorten: dichtheidskaarten met een hoge resolutie

Schaarse/Zeldzame soorten: zo nauwkeurig mogelijk bepalen van de territoria

2.4. Broed- + wintervogels

Voor het eerst in Brussel zullen zowel de broed- als de wintervogels in kaart worden gebracht. Het terreinwerk zal worden uitgevoerd in twee periodes: **van (februari) maart tot juli (augustus)** voor het broedseizoen, en van **1 december t.e.m. 28 februari** voor het winterseizoen.

Volgende seizoenen zal het mogelijk zijn om veldwerk uit te voeren voor de atlas:

- Voorjaar 2022
 - Winter 2022-2023
- Voorjaar 2023
 - Winter 2023-2024
- Voorjaar 2024
 - Winter 2024-2025

Januari en februari 2025 zijn dus de laatste maanden van het laatste winterseizoen.

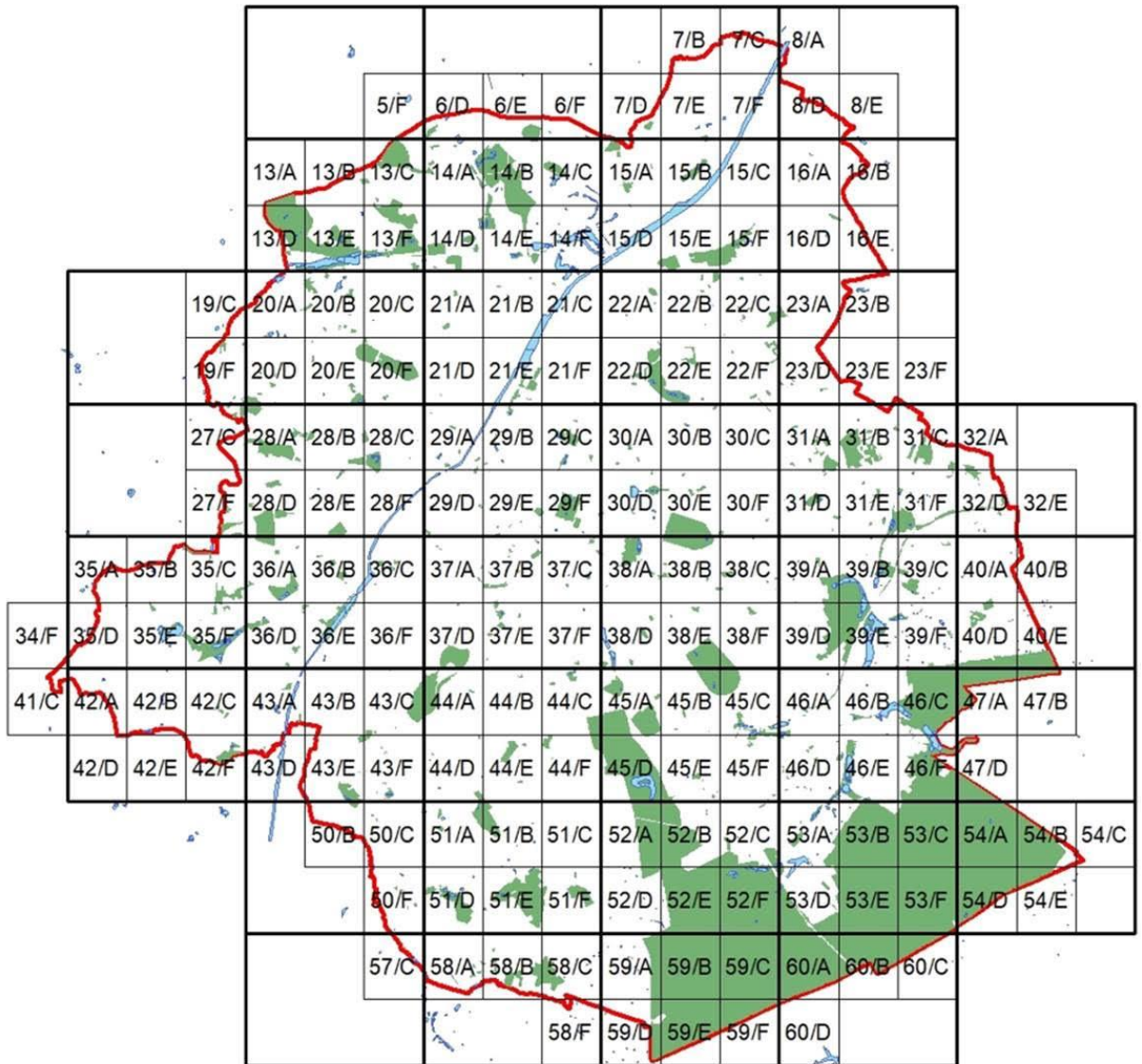
Naast het verzamelen van data is een bijkomend belangrijk aspect van een atlas, het **mobiliseren en verenigen van de Brusselse vogelaars** rond één groot project. Dergelijke atlasprojecten zijn belangrijke mijlpalen, waar vaak nog lang nadien tevreden op wordt teruggekeken. Ook voor het aantrekken van nieuwe tellers kan een dergelijk project mobiliserend werken.

3. Methode

Hieronder staan enkel de grote lijnen van de telmethode uitgelegd, deze wordt in meer detail uitgewerkt in een atlashandleiding, die later beschikbaar wordt gesteld.

3.1. Grid

Om vergelijking met de twee vorige Brusselse atlassen mogelijk te maken, is het grid waarop het terreinwerk wordt gebaseerd, opnieuw het **grid 'De Rouck'**.

3.2. Het atlas raster

De eenheid waarop het terreinwerk is gebaseerd, is een rechthoek ('atlasblok') uit het atlas raster. Elk blok meet 0.96 x 1.07 km, dus ongeveer 1 km² (100 ha). De deelnemers aan het project kunnen één of meerdere blokken reserveren, één blok per jaar is ideaal.

Voor het volledige grondgebied van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest zijn er in totaal 192 blokken die geheel of gedeeltelijk geteld moeten worden tijdens de drie atlasjaren (elk blok wordt maar in één jaar geteld!). Voor de blokken die doorsneden worden door de gewestgrens, dient enkel het Brusselse deel te worden bezocht. Op die manier dient er de komende drie jaar in totaal 162 km² te worden onderzocht.

3.3. Te verzamelen informatie tijdens het broedseizoen

Het terreinwerk voor het broedseizoen loopt van februari t.e.m. juli (augustus), afhankelijk van de fenologie van de verschillende soorten. Het onderzoek is iets verschillend naargelang het gaat om algemene (34 soorten) of schaarse/zeldzame soorten.

In elk blok wordt er getracht om, behalve voor de 34 algemene soorten, een zo hoog mogelijke broedcode vast te stellen per soort.

Aanvullend dient er een schatting te worden gemaakt van het aantal territoria in dat ene atlasblok. Voor de algemene soorten kan gebruik gemaakt worden van volgende aantalsklassen: A: 1 - 5 territoria, B: 6 - 10, C: 11 - 20, D: 21 - 40, E: 41 - 80 en F: meer dan 80. Voor de overige soorten dient het aantal broedparen zo nauwkeurig mogelijk te worden ingeschat per atlasblok, waarbij zoveel mogelijk wordt getracht om de locaties van de territoria op kaart in te tekenen (kan via de website of app – zie verder).

3.4. Te verzamelen informatie tijdens het winterseizoen

De wintertellingen hebben als doel om per soort de aantallen zo nauwkeurig mogelijk in te schatten, en dit in de periode 1 december – 28 februari. Hierbij wordt een onderscheid gemaakt tussen 2 groepen soorten: enerzijds de algemene, en anderzijds de schaarsere soorten. Voor elke soort wordt getracht een schatting te maken van de aantallen per blok, in volgende aantalsklassen:

A: 1 - 5 exemplaren, B: 6 - 10, C: 11 - 20, D: 21 - 40, E: 41 - 80 en F: meer dan 80 exemplaren. Indien mogelijk kan, zeker bij schaarsere soorten, een exact aantal worden doorgegeven ook. Voor de aantallen gaat het steeds om het hoogste aantal dat op één ogenblik in dat blok aanwezig is tijdens de vooropgestelde periode. Voor de schaarsere soorten wordt ook gevraagd om deze op kaart in te tekenen.

3.5. Routes van één uur (broed- en winterseizoen)

Aanvullend op de 'losse' bezoeken aan het blok, worden er per seizoen ook twee bezoeken van één uur uitgevoerd, waarbij het blok zo volledig mogelijk wordt doorkruist. Daarbij worden alle waargenomen soorten genoteerd, samen met hun aantallen. Doel hiervan is een standaardisatie over de verschillende blokken te hebben, en om deze bezoeken in de tijd te kunnen vergelijken met bvb. de vorige atlas.

Deze bezoeken dienen te worden uitgevoerd binnen de volgende afgebakende periodes:

- Broedseizoen
 - Tussen 1 april en 15 mei (1^e ronde)
 - Tussen 16 mei en 30 juni (2^e ronde)
- Winter
 - Tussen 1 december en 15 januari (1^e ronde)
 - Tussen 16 januari en 28 februari (2^e ronde)

De bezoeken per seizoen dienen ook minstens 15 dagen uit elkaar te liggen. Tijdens het broedseizoen worden de bezoeken bij voorkeur tijdens de eerste vier uur na zonsopgang uitgevoerd, om zoveel mogelijk territoriale activiteit te kunnen waarnemen. Voor het winterseizoen kunnen de routes gedurende de hele dag worden uitgevoerd.

3.6. Wat met de andere jaarlijkse projecten?

De overige projecten die jaarlijks worden uitgevoerd (zoals DPOE, DHOE en SOCBRU) lopen gewoon door, de resultaten hiervan zullen ook gebruikt worden voor de atlas. Deze geven een goed zicht op de trends op lange termijn van de verschillende soorten.

4. Hulpmiddelen

4.1. Een atlas-website

De website van de Vlaamse [Vogelatlas](#), die werd ontwikkeld door Sovon, zal ook door Natagora worden gebruikt voor het Brusselse (en later het Waalse) atlasproject. Waar nodig zullen uiteraard de nodige aanpassingen worden gedaan naar o.a. methodiek en het gebruikte raster. Via deze website is het mogelijk om alle verzamelde atlas-data bij elkaar te brengen, en ook data die ingevoerd wordt via waarnemingen.be kan hier per atlasblok worden bekeken.

Elke waarnemer kan op die manier voor zijn/haar atlasblok alle ingevoerde gegevens (soorten, broedcodes, ...) raadplegen, en ook zien welke eventueel andere soorten werden waargenomen via waarnemingen.be. Iedereen die wil meewerken aan het atlasproject, zal dus via deze website dienen te werken.

- [atlas-oiseaux-bruxelles.be](#) (in het Frans)
- [vogelatlas-brussel.be](#) (in het Nederlands)

4.2. Een app voor de smartphone (enkel Android)

De Avimap-app werd reeds eerder ontwikkeld door Sovon, en wordt onder andere gebruikt voor het uitvoeren van uitgebreide broedvogelkarteringen. In het kader van de Vlaamse Vogelatlas werd deze app uitgebreid, zodat hij ook gebruikt kan worden voor het terreinwerk van de atlas. Ook voor de Brusselse atlas zal deze applicatie beschikbaar zijn. De app werd wel enkel ontwikkeld voor toestellen die het Android-besturingssysteem gebruiken (dus niet voor iPhones).

Het gebruik van de app is zeer eenvoudig, en vermindert sterk het werk dat achteraf thuis nog nodig is. Alle gegevens kunnen immers op het terrein worden ingevoerd, en na afloop meteen worden doorgestuurd naar de website. Wie wil kan deze gegevens achteraf (vanaf de atlas-website) ook doorsturen naar waarnemingen.be.

Het is uiteraard ook mogelijk om alle gegevens op papier te noteren, en achteraf thuis in te voeren via de website.

5. Verdeling van het werk en ondersteuning door Natagora/Natuurpunt Studie

Verschillende vrijwilligers kunnen zich verenigen en samen enkele blokken tellen (er kunnen meerdere tellers aan een atlasblok worden gekoppeld op de website). De regionale coördinatoren (Alain Paquet voor de Franstaligen en Simon Feys voor de Nederlandstaligen) zorgen voor vorming, bijstand en ondersteuning van de vrijwilligers, en zijn steeds beschikbaar voor uitleg, vragen, ... Ze zullen ook regelmatig communiceren, zodat iedereen goed op de hoogte blijft van wat wanneer dient te worden gedaan.

Wie al meewerkt aan andere programma's zoals SOCBRU, DPOE, DHOE, ... wordt aangeraden dat zeker verder te zetten, en goed na te gaan of het mogelijk is om er één of meerdere atlasblokken bij te nemen. Beter een beperkt aantal blokken reserveren, dan te veel hooi op de vork te nemen en in tijdsnood te komen. Er is drie jaar voorzien voor het atlasproject, het is dus niet nodig om meteen in het eerste jaar alles geteld te willen krijgen.

Wie een atlasblok reserveert, kan zich doorheen het jaar aan het volgende terreinwerk verwachten (afhankelijk van de aanwezige habitats in dat blok).

5.1. Broedseizoen

Februari-maart:

Uilen, spechten, parkieten en enkele zangvogels (voornamelijk bossoorten) starten als eerste met het broedseizoen: de eerste verkennende uitstappen binnen het blok kunnen zich best op deze soorten richten.

1 april – 15 mei:

Eerste transect van één uur:

Elk blok dient één keer gedurende exact één uur te worden bezocht. Daarnaast kan worden gezocht naar territoria/nestlocaties van zeldzamere soorten. Ook avondlijke bezoeken i.f.v. bijvoorbeeld Houtsnip kunnen nu plaatsvinden.

Sorties nocturnes (Bécasses des bois...)

16 mei – 30 juni:

Tweede transect van één uur (minstens 15 dagen na het eerste transect):

Tweede ronde van één uur doorheen het blok. Daarnaast kan verder worden gezocht naar territoria/nestlocaties van zeldzamere soorten, in deze periode komen nog heel wat trekvogels aan vanuit het zuiden. Ook jongen van bvb. Ransuil kunnen nu worden gelokaliseerd.

Eind juni: lokaliseren en tellen van nesten van Gierzwaluwen, Huiszwaluwen, ...

Juli(augustus):

Zoeken naar territoria van soorten die later broeden.

5.2. Winterseizoen

1 december – 15 januari:

Derde transect van één uur:

Derde route van één uur doorheen het blok. Aanvullend kan worden gezocht naar zeldzamere wintergasten, slaappleatsen van kraaiachtigen, parkieten, spreeuwen, meeuwen, aalscholvers, reigers, Huismussen, piepers, kwikstaarten, ...

16 januari – 28 februari:

Vierde transect van één uur:

Vierde route van één uur doorheen het blok, aangevuld met verder zoeken en tellen van zeldzamere wintergasten en slaappleatsen.

Aanvullende waarnemingen buiten de atlasperiodes kunnen uiteraard altijd via waarnemingen.be worden ingevoerd (of op trektellen.be voor trektellingen in voor- en najaar).

6. Verwacht eindproduct

Na het aflopen van de zes veldseizoenen (drie broed- en drie winterseizoenen) zullen we een heel goed beeld hebben van de Brusselse avifauna. Dit zal het meest complete beeld zijn dat tot nu toe is verzameld van de avifauna van Brussel, aangezien nu ook voor het eerst wintergegevens worden verzameld. Achteraf kan dan per soort een overzicht worden gemaakt van de verspreiding en ontwikkelingen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. De grote hoeveelheid aan gegevens zal er ook toe leiden dat we een beter zicht krijgen op de aanwezige waardevolle biotopen, en dus een krachtig middel zijn om de natuurwaarden in onze hoofdstad te vergroten.

Contactpersonen:

- Alain Paquet alain.paquet@natagora.be 0488/27.60.40
- Simon Feys simon.feys@natuurpunt.be 0499/88.65.85